

ДИЗАЙН АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 721.011

В.І. Проскуряков

Національний університет «Львівська політехніка»,

В.В. Шулик

Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЇ ДИЗАЙНЕРА АРХІТЕКТУРИ

© Проскуряков В.І., Шулик В.В., 2012

Розглянено проблеми, реалії та перспективи розвитку професії архітектора-дизайнера в сучасній Україні.

Ключові слова: *дизайн архітектурного середовища, вищі навчальні заклади, будівлі, приміщення, інтер'єри, міський дизайн.*

The considered problems, realities and prospects of development of profession of architect-designer in modern Ukraine.

Key words: *design of architectural environment, higher educational establishments, buildings, apartments, interiors, city design.*

Постановка проблеми

Підготовку фахівців за спеціальністю «Дизайн архітектурного середовища» в Україні забезпечують провідні вищі навчальні заклади, серед яких базовими є: Національний університет «Львівська політехніка», КНУБА, ДонНАБА, ПДАБА, ОДАБА, ХНТУБА, а також ПолтНТУ, який безпосередньо причетний до зародження спеціальності «Дизайн архітектурного середовища» (в якому ще у 1992 році вперше в Україні відкрито спеціальність за шифром 2902 «Художнє проектування архітектурних міських, сільських і паркових ансамблів», а у 1993 році вже здійснено набір студентів. З 1994 року вказана спеціальність отримала нову назву «Дизайн архітектурного середовища» [1].

З того часу напрацьовано значний навчально-пошуковий і навчально-методичний матеріал з підготовки фахівців за вказаною спеціальністю. Загалом дизайн архітектурного середовища – це нова архітектурно-дизайнерська діяльність, що пов'язана з комплексним формуванням і естетизацією об'єктів і систем «другої, рукотворної природи», що оточує нас як гармонійної, художньо осмисленої єдності всіх її компонентів: від будівель і приміщень до інтер'єрів, благоустрою території та ландшафтів [2]. Дизайн середовища припускає не точне проектне творення очікуваного середовищного відчуття, а проектування палітри умов, необхідних і достатніх для появи комплексу модифікацій таких відчуттів [3].

До домінантних в освіті, науці та прикладній діяльності напрямів дизайну архітектурного середовища можна зарахувати: а) міський дизайн; б) інтер'єрний дизайн. Загалом рішення дизайну архітектурного середовища спрямовані на конкретизацію і деталізацію архітектурного задуму, його відтворення в предметному наповненні внутрішнього чи зовнішнього простору, на сприяння підвищенню комфортності та естетичних якостей штучного і природного оточення людини [4].

Діяльність у цій галузі в останні роки показала, що існують проблемні питання з підготовки фахівців за спеціальністю «дизайн архітектурного середовища», серед яких головними є такі [5]:

1. Відсутність в архітектурній типології, яка вивчає спільні типові ознаки архітектурних об'єктів, чітко окресленого об'єкта і предмета дослідження та проектування для вказаної спеціальності.
2. Необхідність відпрацювання на достатньому рівні основ типології архітектурного середовища, яка вивчає особливості формоутворення різних типів архітектурного середовища залежно від ситуацій життєдіяльності, що у них відбуваються, та середовищних концепцій їхнього розвитку.
3. Відсутність спільних критеріїв щодо підготовки фахівців за вказаною спеціальністю та наявність розбіжностей у наповненні навчальних планів та змісті навчальних дисциплін.
4. Відсутність окремої наукової спеціальності з дизайну архітектурного середовища як завершення ступеневої підготовки фахівців (бакалавр-магістр-аспірант), як це є, наприклад, в інших архітектурних спеціальностях.
5. Відсутність у переліку спеціалізацій за освітою серед кваліфікаційних вимог до проектування об'єктів архітектури та розроблення містобудівної документації спеціальності «Дизайн архітектурного середовища» [Наказ Мінрегіонбуду України № 392 від 06.10.2010 р. «Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності у будівництві, пов'язаної із створенням об'єктів архітектури»].

Тому, актуальною є теза [6], що сьогодення вимагає зміни парадигми в національному дизайні архітектурного середовища і в ширшому сенсі в архітектурі взагалі, коли від окремих аспектів слід поступово переходити до єдиної органічної теорії пізнання генези і застосування досягнень архітектурного феномена в його нерозривній єдності у взаємодії всіх складових, що його формують. Це важливо особливо тепер, коли існують і набувають динаміки різні регресивні тенденції і в дизайні, і в архітектурі, і в середовищі.

Основна частина

На початку XXI століття в Україні сформувалися три основних течії [6] в підготовці фахівців за спеціальністю «дизайн архітектурного середовища»:

1. Перша проросла із колись визнаних постулатів реалістичної доктрини, яка увібрала досягнення класиків архітектури від античних до радянських часів, апологетів соцреалізму, експерименти конструктивістів-функціоналістів тощо.

2. Друга течія, яка практично завжди знаходилась у тіні першої, спиралася на досягнення супрематистів, символістів, футуристів-“бумажників” від Леонідова, Ель Лисицького і Кізнера до Чумі, Бенеша, Айзенмана та ін.

3. Третя – це та, що наповнює поняття “провідна національна архітектурна школа”. Тобто течія, яка має ознаки і першої, і другої, які гармонізовані та враховують континентальний, національний, регіональний та місцевий аспекти.

Перша течія розпочинається від знань історії класичної архітектури, рисунка, проектування. Її завданням є створення класичного архітектора – того, що володіє точним рисунком, вмінням конструювати форми і викреслювати їх, будувати перспективу, відчувати архітектурні нюанси, гру світла і тіні.

В другому випадку мистецтво архітектора-дизайнера після прискіпливого відбору збирається по крихтах, краплях із навчання архітектора, архітектора-технолога, архітектора-матеріалознавця, архітектора-філософа.

Третя течія підготовки архітектора-дизайнера – це те, що є водночас і першим, і другим зазначеним вище, що сплетене з надтонких взаємно проникних впливів. Цю модель підготовки сповідують небагато архітектурних шкіл України, тільки ті, що мають значний історичний, освітній, науковий досвід і водночас у яких помітні сучасні здобутки їхніх педагогів і випускників.

Більшість новостворених шкіл сахаються поміж двома першими моделями, не в силах інтегруватися ні в першу, ні в другу течію. Саме від цього виглядають і вкрай помірними наші національні досягнення в дизайні архітектурного середовища (це і римейки без жодної думки, проекти на межі звичайного кічу, рішення, перевантажені архітектурними прикрасами), хоча, безперечно, іноді також трапляються і оригінальні, вдалі просторові, середовищні, дійові, колористичні рішення, що відповідають природному, ландшафтному, архітектурному контексту [7].

Досвід сучасного навчально-пошукового дизайну архітектурного середовища доводить, що цей дизайн є інтегрованим в інші архітектурні спеціальності, є предметом, що існує на межах

архітектурних спеціальностей, і розвиваючись, і вдосконалюючись сам, розвиває і вдосконалює містобудування, архітектуру інтер'єру, обладнання, технології, архітектурну фізику. Доказом цього є група комплексних, інтегрованих навчальних, пошукових, конкурсних проєктів, що їх виконали відомі архітектурні школи України, в яких ДАС займає провідне місце – КНУБА, Національний університет «Львівська політехніка», ПНТУ ім. Кондратюка, ПДАБА, ХТУБА та ін. Назви таких праць говорять самі за себе: «Прийоми формування колористичного середовища рекреаційних об'єктів (на прикладі центру психологічної реабілітації людей похилого віку)», автор-дипломант Є. Івченко та «Впорядкування композиції пейзажної частини екскурсійних маршрутів (на прикладі м. Полтава)», дипломанта М. Антонєць з АРФ ПНТУ ім. Кондратюка. Чи, наприклад, проєкти «Центр розваг у місті Кельце» арх. М. Микити; «Проєкт-концепція реабілітації р. Полтви у м. Львові», автор В. Скобліков; «Принципи архітектурного освітлення громадських будівель» М. Павловської-Лісогорської з Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка».

До таких проєктів обов'язково слід зарахувати проєкти з ПДАБА і КНУБА – «Дизайн дитячого парку «Евріка» на о. Зелений у м. Дніпропетровську», автор Г. Гранкіна; «Дизайн-концепція музею вітру на Комсомольському острові у м. Дніпропетровську», автор студент В. Максименко і «Архітектурно-дизайнерська організація центрів для утримання тварин» О. Максимчука з КНУБА.

Завдяки зусиллям провідних вчених і педагогів розвиток професії в Україні є поступальним. Але існує також низка проблемних питань, які пов'язані з підготовкою фахівців за спеціальністю «Дизайн архітектурного середовища». Про це наголошували представники багатьох архітектурних шкіл України та Росії під час проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дизайн архітектурного середовища. Проблеми та перспективи розвитку» (Полтава, 12–13 травня 2011 р.). Сучасний стан середовища життєдіяльності людини в Україні вимагає перманентного моніторингу та аналізу актуальних проблем, пов'язаних з його формуванням, визначення пріоритетних напрямів розвитку дизайну архітектурного середовища та перспектив удосконалення підготовки фахівців за спеціальністю «Дизайн архітектурного середовища».

Загалом за результатами роботи конференції можна констатувати:

- не вирішеність функціонально-планувальних, композиційних, ергономічних, екологічних та інших проблем в організації середовища життєдіяльності людини в Україні;
- необхідність ґрунтовного вивчення світового досвіду в галузі дизайну архітектурного середовища, якісної підготовки фахівців зі спеціальності «Дизайн архітектурного середовища», які є актуальними, але не вирішують нагальних проблем в архітектурному середовищі та моделюванні перспективних теоретичних основ формування середовища життєдіяльності людини в Україні;
- активну роботу з удосконалення підготовки фахівців та напрацювання сучасного науково-дослідницького та навчально-методичного матеріалу за вказаною спеціальністю науково-педагогічними колективами архітектурних шкіл ВНЗ України. Відсутність універсального підходу щодо підготовки підставового рівня фахівців за вказаною спеціальністю, розбіжності у наповненні навчальних планів та в змісті навчальних дисциплін;
- формалізація в Україні на початку ХХІ ст. трьох основних напрямів підготовки фахівців зі спеціальності «Дизайн архітектурного середовища»: першого, що сформувався із визначених досягнень реалістичної доктрини, яка увібрала досягнення класиків архітектури від античних до радянських часів, апологетів соцреалізму, експерименти конструктивістів-функціоналістів; другого, що спирається на досягнення супрематистів, символістів, футуристів-«бумажників»; третього, що відповідає поняттю провідної національної архітектурної школи, яка має ознаки першого і другого та враховує континентальний, національний, регіональний та місцевий аспекти;
- відсутність у переліку спеціалізацій за освітою серед кваліфікаційних вимог до проєктування об'єктів архітектури та розроблення містобудівної документації спеціальності «Дизайн архітектурного середовища» [Наказ Мінрегіонбуду України № 392 від 06.10.2010].

- невизначеність в архітектурній типології, яка вивчає спільні типові ознаки архітектурних об'єктів, чітко окресленого об'єкта дослідження та проектування для спеціальності 8.06010203 «Дизайн архітектурного середовища» та відсутність окремої наукової спеціальності з дизайну архітектурного середовища, яка б завершувала ступеневу підготовку фахівців (бакалавр–магістр–аспірант), як це є для інших архітектурних спеціальностей.

Висновки

Враховуючи зазначене вище, можна наголосити:

1) на потребі вивчення сучасного зарубіжного досвіду та поєднання кращих його надбань з вітчизняними традиціями і досягненнями та переходу від окремих аспектів до єдиної органічної теорії формування середовища життєдіяльності населення;

2) на необхідності створення єдиної концепції та доктрини щодо підготовки фахівців за спеціальністю «Дизайн архітектурного середовища», пріоритетними напрямками розвитку якої у вищих навчальних закладах України, є – класичний дизайн архітектурного середовища, а також монументальний, культурологічний, футуристичний дизайн. Також деякі прикладні його аспекти – урбодизайн, ландшафтний, сценографічний і дизайн інтер'єру, обладнання, меблів тощо. Уникнення невідповідностей у наповненні навчальних планів та змісті навчальних дисциплін зі збереженням регіональних особливостей;

3) на потребі відпрацювання на достатньому рівні основ типології архітектурного середовища, яка вивчає особливості формоутворення різних типів архітектурного середовища залежно від ситуацій життєдіяльності, що у них відбуваються, та середовищних концепцій їхнього розвитку;

4) на необхідності формування наукової спеціальності з дизайну архітектурного середовища та включення її до переліку наукових спеціальностей України як завершення ступеневої підготовки фахівців.

1. *Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка: історія і сучасність / За заг. ред. В.О. Онищенко; відп. ред. Н.К. Кочерга, В.В. Сажко. – Полтава: ТОВ «Наш друк», 2010. – С. 75.* 2. *Минервин Г., Ермолаева А. Новая специальность – архитектор-дизайнер // Техническая эстетика. – 1989. – № 11. – С. 28.* 3. *Шимко В.Т. Комплексное формирование архитектурной среды. – Кн. 1. Основы теории. МАРХИ. – СПЦ-принт, 2000. – С. 5.* 4. *Основы дизайна архитектурного середовища: підручник / Тімохін В.О., Шебек Е.М., Малік Т.В. та ін.. – К.: КНУБА, 2010. – С. 51.* 5. *Шулик В.В. Про особливості підготовки фахівців за спеціальністю «дизайн архітектурного середовища» / В.В. Шулик // Дизайн архітектурного середовища. Проблеми і перспективи розвитку: Всеукр. наук.-практ. конф., 12–13 травня 2011 р.: матер. конф. – С. 21–23.* 6. *Проскуряков В.І. Дизайн архітектурного середовища в Україні. Освіта. Наука. Професія. / В.І. Проскуряков // Дизайн архітектурного середовища. Проблеми і перспективи розвитку: Всеукр. наук.-практ. конф., 12–13 травня 2011 р.: матер. конф. – С. 12–18.* 7. *Проскуряков В., Черкес Б. Міжнародне концептуальне проектування як метод генерування прогресивних ідей в архітектуру сучасної України (на прикладі результатів українсько-російського проектного семінару «Портополіс Одеса 2005 р.») // Сборник научных трудов ОГАСА. – Одесса: Астропринт, 2007. – № 9–10: Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – С. 651–662.*